

MÚHELY

SZÁLER PÉTER

Bána története – forrásközlés bevezetővel¹

Bevezetés

Az ókori India két nagy eposza, a *Mahábhárata* (Mahābhārata) és a *Rámájana* (Rāmāyaṇa) kétségtelenül a világirodalom egyedülálló alkotásait képezik. E két nagy eposz mellett azonban egészen a közelmúltig méltatlanul kevés figyelem jutott egy harmadik, ugyancsak az ind epikus korhoz köthető műnek, a *Harivansának* (*Harivaṃśa*).

Mivel a *Harivansát* a hagyományos ind gondolkodás gyakran emlegeti khilaként (*khila*), azaz a *Mahábhárata*hoz írt függelékként,² a szöveget sokáig csupán a nagy eposzhoz írt, kései „toldásként” kezelték. A *Harivansán* végzett filológiai vizsgáldások azonban ezzel ellenkező eredményre jutottak. A mai ismereteink szerint a mű a Kr. u. 3–4 század közt nyerhette el a végleges terjedelmét,³ amely lényegében azt jelenti, hogy párhuzamosan fejlődött a „nagytestvére” tartott *Mahábhárata*val.

A két epikus mű viszonya ennek megfelelően sajátos. Egyes feltételezések szerint a *Harivansa*, mint valódi függelék tudatosan egészíti ki a *Mahábháratát*.⁴ Ez utóbbi eposz a Hold nemzetségén belül dúló hatalmi harcokat mutatja be. A *Mahábhárata* szerint az egymással rivalizáló unokatestvérek, a Pándavák (Pāṇḍava) és a Kauravák (Kaurava) küzdelmébe kapcsolódott be Dváraká (Dvārakā) ura Krisna (Kṛṣṇa) is. Az ő személyében Pándu (Pāṇḍu) fiai, vagyis a Pándavák egy különleges szövetségesre tettek szert, hiszen Krisnában nem más, mint a nagy isten Visnu (Viṣṇu) öltött testet. Krisna pártfogása ráadásul döntően befolyásolta a küzdelem végkifejletjét, és tanácsaival győzelemre vezette a Pándavákat. Habár Krisna ily módon valóban döntő szerepet játszott a *Mahábhárata*-beli harcokban, fontos leszögeznünk, hogy ő csupán mellékszereplője az egymással rivalizáló Kauravákra és Pándavákra koncentráló eposznak. A *Mahábhárata* és a *Harivansa* szoros kapcsolata mellett érvelő kutatók szerint a Krisna életét bemutató *Harivansa* épp ezt a paradox helyzetet volt hivatott orvosolni. Ennek megfelelően a *Harivansa* részletes felvilágosítást ad arról, hogy ki is valójában a győztes Pándavákat a háttérből segítő

¹ Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

² John BROCKINGTON: *The Sanskrit Epics*, Leiden, Boston, Köln, Brill, 1998.a, 313.

³ BROCKINGTON (1998.a): 326.

⁴ Madeleine BIARDEAU: III. Études de mythologie hindoue. V. Bhakti et avatāra (suite), *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient*, LXV, 1978. 204–220.

hős. Ez a szemléletmód köszön vissza többek között Baktay Ervin munkásságában is, aki a *Mahábháratából* készített regényes feldolgozása elé illesztett be egy feltételezhetően a *Harivansából* kivonatolt, Krisna fiatalkorát bemutató fejezetet,⁵ amelyet a következő szavakkal zárt le:

Küzdelmekben és dicsőségben gazdag életének legnevezetesebb tetteit azonban akkor vitte véghez, amikor barátai, a Hold-nemzetség főágából származó Pándava hercegek mellé állott, hogy diadalra vezérelje az ügyüket gyűlölködő rokonaik a Kauravák ellenében.

Ezt a történetet már a *Mahábhárata* a Bharata-fiakról szóló dicső regé beszéli el.⁶

Más kutatók ezzel szemben kevésbé tartják erősnek a *Mahábhárata* és a *Harivansa* közti kapcsolatot, és helyette úgy vélik, hogy a *Harivansa* eredetileg egy önálló, a *Mahábháratától* különböző Krisna-hagyomány történeteit tartalmazta. Eszerint az értelmezés szerint a *Harivansa* alapját képező hipotetikus Krisna-hagyomány fokozatosan igényt tartott a *Mahábhárata*-beli Krisnára, és a két tradíció egy sajátos ötvözetét hozta létre.⁷

A feltételezett két Krisna-hagyományt legkézenfekvőbben földrajzilag lehet elkülöníteni. A *Harivansa* magjának számító, Krisna gyermek- és ifjúkori hőstetteiről beszámoló mítoszok alapvetően Mathurához (Mathurā) és környékéhez kötődnek. Ezek a történetek több olyan aspektusát emelik ki Krisnának, mint például a tehénpásztorokkal való kapcsolata, vagy birkózó mivolta, amelyekről a *Mahábhárata* látszólag nem, vagy csak kevésbé vesz tudomást.

A Mathurá-i legendákkal szemben a *Mahábhárata* Krisnára elsősorban, mint Dváaraká urára tekint. Ez a Krisna különbözik az előző „népmesei” figurától, és jóval inkább a hagyományos harcosi (ksatrija, *ksatriya*) ideált hivatott reprezentálni. Dváaraká Krisnája megalkuvást nem ismerő hős, akinek a diszkoszára valamennyi gonosztevő rettegéssel gondol.

Robert P. Goldman emellett úgy vélte, hogy a két Krisna-hagyomány az eltérő földrajzi központokon túl elválasztható aszerint is, hogy Krisna puszta kézzel vagy a diszkoszával végzett az ellenfeleivel. Míg a Mathurá-beli Krisna rendre a karja erejére támaszkodik, a Dváaraká-beli harcikorongot alkalmaz a küzdelmekben.⁸

Az alábbiakban közölt, Bána legyőzéséről szóló mítoszból vett részlet a fenti csoportosítás szerint a Dváaraká-beli hagyomány részét képezi. Műfaját tekintve ez a történet leginkább egy upákhjánának, (*upākhyaṇa*), vagyis a *Harivansa* fő cselekményéhez csak lazán kötődő epizódnak feleltethető meg. Mind szerkezetileg, mind filológiailag egységes mű benyomását kelti, csupán Krisnának a Dzsvarával

⁵ BAKTAY Ervin: *Indiai regék és mondák*, Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1977. 255–268.

⁶ BAKTAY: i. m. 268.

⁷ BROCKINGTON (1998.a): 327.

⁸ Robert P. GOLDMAN: A City of the Heart Epic Mathurā and the Indian Imagination, *Journal of the American Oriental Society*, CVI, 1986. 480.

(Jvara) való küzdelme⁹ tűnik utólagos betoldásnak. Ez a szakasz talán eredetileg a Mathurá-i hagyomány részét képezhette, hiszen Krisna és Dzsvara puszta kézzel vívott küzdelméről számol be, amely Goldman kutatásait szem előtt tartva teljesen idegen a felnőtt Krisnáról szóló történetekben.

A formai sajátosságokon túl a Bána-mítosz számos értelmezési lehetőséget kínál a vallástudomány számára. Mindenekelőtt figyelemreméltó Bánának a Sivával (Śiva) való kapcsolata. A nagy isten hol személyesen, hol kíséretének tagjain keresztül lép közbe, hogy támogassa Bánát. Mivel a szöveg így a saiva (śaiva) panteon számos istencsoportját bemutatja, mindenképp fontos forrás lehet a Sivához kötődő korai vallásosság tanulmányozásában. Az a tény, hogy a történetben Krisnával, azaz Visnu egyik megtestesülésével (avatára, avatāra) szemben egy nyilvánvalóan saiva jegyekkel rendelkező ellenfél tűnik fel, arra enged következtetni, hogy a mítosz hátterében a Sivához, illetve Visnuhoz kötődő vallási csoportok rivalizálása húzódik.

Habár a *Harivansa* Bána kudarcáról számol be, ez a bukás nem dicstelen. Siva kedvét leli a legyőzött démonban, és Mahākāla (Mahākāla) néven a kíséretébe fogadja. A történet így nem csupán Krisna hőstettéről számol be, hanem a Siva kíséretében feltűnő, Uddzsajiniben (Ujjayinī) tisztelt Mahākāla eredetmítoszról is szolgál.¹⁰

A saiva kapcsolatokon túl érdemes figyelni Bánának a Kártavírja Ardzsunával (Kārtavīrya Arjuna) való közös tulajdonságaira is. Kártavírja Ardzsuna ugyancsak egy démoni király volt, akivel szintén egy Visnu-avatára, név szerint Csatabárdos Ráma (Parasurāma, Paraśurāma) végzett. Mind Bána, mind Kártavírja ezer karral rendelkezett, mindkettőjük otthonát tűzistenségek oltalmazták, és mindkettőjük köré bizonyos fokú vallási tisztelet alakult ki. Sőt a kettőjüket leglátványosabban összekötő „ezerkarúságot” talán egyfajta szoláris jegyként is érthetjük, hiszen Szúrjának (Sūrya) a napistennek az egyik közkeletű neve Szahaszránsu (Sahasrāṃsu), azaz „ezersugarú”. Ezt a feltételezett kapcsolatot erősíti továbbá Bána lánya, Usá (Uṣā), akinek a neve megfeleltethető Usaszna (Uṣas), vagyis a védikus hajnalisten-nőnek.

Az előszót végül néhány technikai megjegyzéssel szeretném zárni. A *Harivansa* a szanszkrit epikus költészetnek megfelelően időmértékes metrumban, javarészt slókában (*śloka*) íródott. A fordításomban első sorban a tartalom pontos visszaadására törekedtem, így az eredeti időmértékes forma helyett szabad prózában közöltem a szöveget. A szanszkrit neveket „magyaros” átírásnak megfelelően adtam meg, azonban az első előfordulásukkor rendre feltüntettem a tudományos átírást is.

⁹ *Harivansa* IIO.56–III.II.

¹⁰ Phyllis GRANOFF: Mahākāla's Journey: From Gaṇa to God, *Rivista degli studi orientali*, LXXVII, 2003. 107–108.

HARIVANSA (HARIVAMŚA)

106.7–112.129¹¹

Egy alkalommal Bali (Bali)¹² [Bána (Bāna) nevű] fia felkereste Sivát (Śiva). Miután meghajlással hódolt előtte, a következő kérdést tette fel a bikás zászlóval rendelkező istenségnek:

– Neked köszönhetően, ha túlsordult bennem a harcikedv, rendre győzelmet arattam, akár az istenekkel, akár a szádjhákkal (*sādhya*) vagy épp a marutokkal (*marut*)¹³ szálltam szembe. Mivel ezek most már előre tartanak egy újabb vereségtől, és mivel minden reményüket elvesztették afelől, hogy engem valaha is legyőznek, gondtalan életre vágyva a mennybe költöztek. Ettől pedig én vesztettem el a hitemet abban, hogy valaha még harcolhatok. E nélkül azonban nem akarok tovább élni. Harc híján egyik karomnak sem veszem hasznát. Mondd meg hát, fogok-e még valaha csatát vívni! Ha nincs küzdelem, öröm sincs számomra az életben! Légy kegyes hozzám, nagy isten!

[A kérés hallatán] a magasztos Siva harsány nevetésben tört ki, és a következő szavakkal nyugtatta meg a démont:

– Kedves Bána! Nagy csata vár még rád! A lakhelyeden felállítottál egy zászlót. Tudd meg, hogy amint ez eltörik, háború fog kirobbanni!

Bánán ennek hallatára [az öröm lett úrrá], és többször vidáman felnevetett, majd ragyogó arccal a lábai elé borulva a következőket mondta:

– Hát nem hiába kaptam ezer kart! Az égnek hála, ismét csatában győzhetem le az ezerszemű Indrát (Indra)!¹⁴

[Ezt követően] a földre borult [démon], akit az ellenségek sanyargatójának tartanak örömkönyektől ázott szemekkel ötszáz üdvözlő kéztartással magasztalta az istenséget, mígnem maga Siva szakította félbe:

– Elég ebből! Kelj fel! [Légy nyugodt, hogy] olyan kiváló harcban lesz részed, amely mind a karjaid, mind a családod becsületére fog válni!

¹¹ *Harivansa* = Parashuram Lakshman VAIDYA (kiad.): *The Harivamśa. Being the Khila or Supplement to the Mahābhārata*, Poona, Bhandarkar Oriental Research Institute, 1969.

¹² Bali az ind démonvilág rettegett alakja, akinek a viláгурalmát Visnu törpe (*vāmana*, *vāmana*) formájában döntötte meg. (Vettam MANI: *Purāṇic Encyclopaedia*, Delhi, Varanasi, Patna, Madras, Motilal Banarsidass, 1975, 103–104).

¹³ Mind a szádjhák, mind a marutok az égi lények egy-egy csoportját alkotják. Pontosabb információink azonban csak a marutokkal kapcsolatban vannak, akik különféle, a védikus kortól fogva tisztelt szélistenek voltak. Érdemes megjegyezni, hogy a korai időkben Rudra, a védikus viharisten fiaiként tartották számon őket. (Arthur Anthony MACDONELL: *Vedic Mythology*, Strassburg, Verlag von Karl J. Trübner, 1897, 74).

¹⁴ Indra a védikus vallás vezető istensége, aki egyfajta égatyaként uralja a mennydörgést és a villámlást, illetve biztosítja az éltető esőt az emberek számára. A későbbi korokban Indra tisztelete azonban erőteljesen a háttérbe szorult. Habár a klasszikus mitológia továbbra is az istenek királyának tekinti, ezekben a történetekben csupán névleges titulus, hiszen kontextustól függően hol Siva, hol Visnu alárendeltjeként találkozunk vele.

A nemeslelkű, háromszemű Siva beszédére Bána felállt, miközben az öröm széttáradt a testében. Miután pedig a sötéttorkú Siva¹⁵ elengedte, az első útja a palotájába vezetett, ahol nyomban azt a helyiséget kereste fel, amelyben a zászlóját tartotta. Oda érkezve a következő szavakat intézte [a miniszteréhez], Kumbhándához (Kumbhāṇḍa):

– Most ön egy szívének kedves dologról fog értesülni!

Ennek hallatára Kumbhānda örömmel kezdte faggatni a csatákban páratlan Bánát:

– Uram, téged a királyok közül a legkiválóbbnak tartanak! Mi ez az örömteli dolog, amelyről számot kívánsz adni? A szemeim az izgalomtól immár kerekre nyíltak! Csak nem Siva szeretetéből és Szkanda (Skanda)¹⁶ irántad való gondviseléséből fakadóan Siva királyi hatalmat adott neked a háromvilág felett? Vagy netán Indra rémült meg tőled annyira, hogy inkább az alvilágba tette át a székhelyét? Esetleg Diti (Diti)¹⁷ fiai értek meg végre arra, hogy elhagyják a Visnutól (Viṣṇu) való félelmüket? [Jól emlékszem], hogy egykor még úgy tartottak a diszkosztól, hogy nem voltak restek a tenger mélyére rejtőzni előle.¹⁸ Vagy inkább az aszurák (*asura*)¹⁹ azok, akik ezúttal nem fognak gyáván meghátrálni a csatában, amikor szembe találkoznak majd az íjat és buzogányt tartó, szilárd Visnuval? Esetleg arról van szó, hogy ugyanők ezentúl az alvilág helyett a mennyben fognak boldog életet élni? Vagy talán az apád, akire egykor Visnu vetett rabigát, szabadult ki a tengeri börtöné-

¹⁵ Sívát a különféle szövegek gyakran hívják nilakanthának (*nilakamṭha*), vagyis sötét- (esetleg kék-) torkúnak. Ez az elnevezés a Tejóceán kiköpülésének történetéhez kapcsolódik. Az istenek és a démonok a Vászuki (Vāsuki) nevű óriáskígyót használták kötélként a tenger kiköpüléséhez. Mivel az istenek és a démonok ide-odarángátták a kígyót, az váratlanul kibocsátotta magából a Kálakútának (Kālakūṭa) nevezett mérget. Noha ettől hatalmas rémület kerekedett, komolyabb baj mégsem történt, mivel Siva önfeláldozóan megitta a mérget, amely örökre elszínezte a torkát. (*Mahābhārata* I.16.27.d*10.1–14; *Mahābhārata* = Vishnu S. SUKTHANKAR et al. (kiad.): *The Mahābhārata*, Poona, Bhandarkar Oriental Research Institute, 1927–1966).

¹⁶ Siva fiaként számon tartott hadisten.

¹⁷ Kasjapa (Kaśyapa) felesége, akitől a hagyomány a démonok egyik csoportját, a daitjákat (*daitya*) származtatja. Fontos megjegyezni, hogy noha a Diti nevéből képzett daitja matronima eredetileg valóban csak bizonyos, tőle származó démonokat jelölhetett, később köznevesült, és valamennyi ártólény megnevezésére szolgált. (MANI: i. m. 244.).

¹⁸ A szöveg itt minden bizonnyal a Káléjéről (Kāleya) szóló legendára utal. Hajdanán a gonosz Vritra (Vṛtra) elzárta az emberiség elől a vizeket, azonban Indra végzett vele és a szövetségeseivel. Néhány démonnak, az úgynevezett Káléjének azonban sikerült elmenekülniük az istenek királya elől, és a tenger mélyén találtak menedéket. Az istenek azonban felfedezték a Káléjék rejtékhelyét, és Agasztja (Agastya) bölcslet kérték fel arra, hogy igya meg a tengert. Amint a bölcs teljesítette a kérésüket, megtalálták a démonokat, és végeztek velük. (*Mahābhārata* 3.99.1–103.12).

¹⁹ Az aszura szó alapvetően szintén a démonokat, esetleg a korai időkben a démonok egy csoportját jelölhette. A védikus nyelvben egyébként az aszura névhez még számos pozitív konnotáció párosult, így úgy tűnik, hogy eredetileg a védikus istenek egy csoportját nevezhették így. Ezt a feltételezést erősíti meg az Aveszta főistenének, Ahura Mazdának a neve, amelyben az *abura* előtag minden bizonnyal az óind aszura megfelelője. (John L. BROCKINGTON: *A szentfőnök*, ford. Gáthy Vera, Budapest, General Press Kiadó, 1998.b, 35–36).

ből, hogy a királyi trónra üljön? Bár láthatnánk őt, Virócsana (Virocana) fiát, amint menyeyi füzérekkel díszített ruhákat visel és égi kenőcsök illatosítják meg a testét! Drága uram! Netán a mennybéli élőlények felett aratott győzelmünknek köszönhető, hogy visszaszereztük mindazt, amit hajdanán a három lépés következtében elvesztettünk?²⁰ Talán végre magán Visnun, akinek a közeledtét kellemesen mély hangú kagylókürt jelzi, fogunk bosszút állni? Vagy valójában Siva volt hozzád annyira kegyes, hogy a szíved izgatottságát örömkönnyek kísérik? Ennek megfelelően talán az ő elégedettsége és Szkanda nagyrabecsülése révén szereztél mindannyiunk felett királyi hatalmat?

Kumbhanda ösztönző szavaira Bána, a tigrishez hasonló férfi még inkább lázba jött, és noha a legkiválóbb szónoknak tartották, ezúttal összefüggéstelen választ adott:

– Ide figyelj Kumbhanda! Biz’ jó ideje annak, hogy utoljára harcoltam. Fogtam magam hát, és kedvesen megkérdeztem a nagydicőségű, sötét torkú Sivát: Magaságos isten! Én már nagyon szeretnék egy háborút! [Mondd meg hát], fogom-e még a harcban örömet lelteni? Erre az összes isten felett álló és egyben az ellenségekkel elbánó Sivából hangos nevetés tört elő, mígnem végül nagy sokára így szólított meg: „Bána démon! Egy, a korábbiakhoz nem mérhető, nagy küzdelem vár rád, ami azon nyomban be fog következni, amint a te pávával díszített zászlód ketté törik.” [Ezt meghallgatva] én örömmel elbúcsúztam a bikás zászlós, magasztos Sivától, és tüstént hozzád siettem.

A király örömködése azonban félelemmel töltötte el Kumbhándát:

– Jaj, uram, amit mondtál, az rettenetes!

Alighogy e szavak elhagyták az ajkát, az [ott felállított] zászló nagy erővel a földre zuhant. Olyan volt, mintha ott helyben Indra mennyköve csapott volna le. Ezt látva a démon hatalmas öröme gerjedt, mivel elérkezettnek látta az időt a csatára. Ekkor a Föld is remegni kezdett, mintha Indra mennykövének csapása azt is érte volna. Olyan volt, mintha a Föld belsejéből egy párdúc²¹ üvöltött volna fel. Ekkor az istenek közt legkiválóbbnak tartott Indra eső helyett vért kezdett hullatni, amely teljesen ellepte Sónitapurát (Śonitapura).²² [Ezt követően] egy nagy mennykő hasította ketté a Napot, majd a Föld felszínébe csapódott. Ennek következtében a Nap eltérült a pályájáról, és a hevével gyötörni kezdte a Földet. A szentként tisztelt fákon a véreső többszázezer ágra szakadva hömpölygött. [Az égről] csillagok hulltak le.

²⁰ A három lépés Bána apjának, Balinak a bukására való utalás. Az egész világot uraló Balit Visnu egy törpe képében kereste fel, és csupán annyi területet kért a királytól, amelyet három lépéssel át tud lépni. Bali meggondolatlanul teljesítette a kérést, amelynek következtében egész birodalmát elvesztette, hiszen az óriássá növvő Visnu a három lépésével az egész világot átlépte. (*Rámájana* I.28.1–12; *Rámájana* = G. H. BHATT et al. (kiad.): *The Vālmiki-Rāmāyaṇa*, Baroda, Oriental Institute).

²¹ A szanszkrit eredetiben szereplő vrisadamsa (*vṛṣadamśa*) szó jelentése bizonytalan. Eredetileg talán valamilyen macskafélét jelölhetett, amelyet itt John L. Brockington javaslata nyomán párdúcnek fordítottam. (BROCKINGTON [1998.a]: 195.).

²² A Sónitapura elnevezés szószerint „vérvárost” jelent, amely itt valós értelmet nyer azzal, hogy Indra vérrel borította be.

Noha még nem volt itt az ideje, Ráhu (Rāhu) lenyelte a Napot.²³ A Föld olyan szörnyen rengett, mintha a világvége érkezett volna el. A Nap az útját megszakítva délen maradt. Szűnni nem akaró rettenetes szelek pusztítottak. A Nap hajnali sugarai láthatatlanná váltak, mivel azokat a villámok szélüknél vörös és fehér, felül fekete fényre nyomta el. A Mars görbe pályát írt le a Krittikák (Kṛttikā) közt,²⁴ míg Bána születésének a naksatrája (*nakṣatra*)²⁵ mindenfelé érezte a káros hatását. Végül kidőlt az a sokágú fa, amelyet a démon lányok tartottak nagy becsben. Bána pedig, noha észlelte mindezeket a vészjósló jeleket, nem vette őket komolyan, mivel az erejére való büszkesége vakká tette. A bölcs miniszterén, Kumbhándán ellenben a félelem lett úrrá, és folyamatosan a közlő veszélyre igyekezett felhívni a figyelmet.

Azonban Bána, aki valóban a legkiválóbb hős volt [minderről nem akart tudomást venni. Helyette inkább] a legjobb italokat hozatta, és különféle démonnőkkel vette körül magát. [Mivel] a vészmadár, Kumbhanda [mindebben nem kívánt részt venni], a lakhelyére távozott és ott töprengett a különféle természeti csapások jelentésén:

– Vitathatatlan, hogy a királyunk egy kiváló démon. Most mégis olyan elővigyázatlanul, sőt mi több ostobán viselkedik. Még csupán a harcra vágyik, de máris győztesnek képzelet magát. Annyira úrrá lett rajta a mámor, hogy nem veszi észre az intő jeleket. Ezek a természeti csapások nem ok nélkül következtek be, így joggal tarthatok valami szörnyű katasztrófától. Kétségtelen, hogy a háromszemű Siva pártfogását élvezzük, sőt Szkanda sem közömbös irántunk, mégis, ha ez ily' meggondolatlanul cselekszik, annak mindannyian a kárvallottjai lehetünk. Ha [az urunk vétkezik], akkor pusztulás fog bekövetkezni. A hibák elkerülhetetlenek, mindig jelen lesznek. Így a királyunk hibája miatt, mindannyiunkat kártevőknek fognak tartani. Másfelől Siva, akit mind az istenek, mind a démonok teremtményének tartanak, a városunk oltalmazója. Sőt, rajta kívül Szkandának is van lakhelye nálunk! Ha ez a kettő Bána pártját fogja, ugyan ki az, aki képes lenne vele harcba szállni!?

Így végül Kumbhanda úrrá lett az aggodalmán. Noha tisztában volt az eljövendő nehézséggel, a bizalmát mégis a sikerbe vetette, hiszen [úgy vélte], hogy Balihoz hasonlóan csak azok vallanak kudarcot a csatában, akikkel maguk az erényes cselekedetű istenek fordulnak szembe.

*

²³ Ráhu egy démon volt, aki egy bráhmana (*brāhmaṇa*) álcáját felöltve próbált inni az istenek italából az amritából (*amṛta*). A Hold és a Nap azonban felismerte a démont, és értesítette Visnut, aki a diszkoszával azon nyomban lefejezte a gonosztevőt. Ettől kezdve Ráhu időről időre újra megpróbálja lenyelni a Napot és a Holdat, azonban mivel hiányzik a nyaka, ezért az égistetek mindig kiszabadulnak. A mítosz így magyarázatot ad mind a Nap-, mind a Hold-fogyatkozás jelenségére. (*Mahābhārata* I.17.4–8).

²⁴ A Krittikák egy hattagú csillagcsoportot megszemélyesítő istennők elnevezése. Elsősorban arról ismertek, hogy ők nevelték fel a hindu hadistent, Szkandát. Valójában az istenség gyakran használt neve Kārttikéja (Kārttikeya) az ő nevükből képzett matronima.

²⁵ Holdház.

Mindeközben a magasságos Siva egy kellemes folyóparti helyet szemelt ki, hogy ott adja át magát a Párvatival (Pārvatī)²⁶ való önfeledt játszadozásnak. Ebben a ligetben csodálatos módon egyszerre lehetett megtapasztalni az összes évszak szépségét. Több száz apszarasz (*apsaras*)²⁷ játszott itt mindenféle, miközben gandharva (*gandharva*)-férjeik²⁸ igyekeztek a kedvükben járni. Az [épp kinyíló] korallfák és szantánakák (*saṃtānakā*)²⁹ virágjai nem csupán a vízpartot, hanem az egész égboltot beillatozták. Siva örömét lelte az apszaraszok énekében, amelyet különféle hangszerek, fuvolák, lantok, dobok és cimbalmok kísérték. Ez az énekmondók és dalnokok előírásai szerint megalkotott szózat pedig nem mást dicsőített, mint a vörös ruhájú istenséget, Sivat, akinek a csodálatos testét páratlan füzérek ékesítették. Az apszaraszok egyike, Csitalékhá (Citralkhā) magára öltötte Párvatí alakját, hogy Siva kedvében járjon. Az istennő alakját, arcát és játékát [meglátva] mind Párvatí, mind az apszaraszok felnevettek. Ennek következtében pedig mindenhonnan nevetgélés hallatszott, ami mulattatta Sivat.

[Ezen az eseményen] Bána szépséges lánya, Usá (Uṣā) is jelen volt. Amint megpillantotta az istennővel a folyóban játszó Sivat, hirtelen vágy lett úrrá rajta, és azt kívánta, hogy bárcsak az istennő helyében lehessen, hiszen [úgy vélte, hogy] különösen nagy kegyben részesültek azok, akik a férjeikkel együtt így szórakozhatnak.

Párvatí istennő ekkor észrevette a sóvárgó Usát, és halkán megszólította, hogy szavaival lelket öntsön belé:

– Usá! Nem kell már sokáig várnod! Közel az idő, és te is megtapasztalod azt a gyönyört, amit én az imént éltem át az ellenségeket szétzúzó Siva [karjai közt]!

Alighogy Párvatí a mondandója végére ért, Usá szíve erősen kezdett verni, miközben a szemeiből a nyugtalanság tükröződött.

– Mikor fogom már végre a férjem társaságát élvezni? – faggatta Párvatít, aki erre felnevetett, és így válaszolt:

– Lányom, Usá! Elmondom neked, hogy mikor fogsz vele kapcsolatba lépni. Vaisákha (Vaiśākha) hónap³⁰ tizenkettedik napján, éjszaka, miközben az ágyadban fekszel, álmodban egy férfi fog megbecsteleníteni. Ne legyen kétséged afelől, hogy ő lesz a férjed!

²⁶ Párvatí a Himalája kisebbik lányaként, a Gangesz (Gangá, Gaṅgā) testvéreként számon tartott istennő, akit Siva feleségként is tisztelnek.

²⁷ Az apszaraszok a mennyei táncosnők, leginkább a földi kurtizánok megfelelői, akiket Indra gyakran bíz meg azzal, hogy szépségükkel tegyék próbára az aszkéták állhatatosságát. (SZÁLER Péter: „Apszaraszok és jaksík: Az isteneket és istennőket kísérő nőalakok.” In: Válóczy Róbert (szerk.): *ISTEN/NŐ: A Dévi-kultusz és a hagyományos női szerepek Indiában*, Budapest, Szépművészeti Múzeum, Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, 2018, 121–124.)

²⁸ A gandharvák az égi muzikusok, akiket hagyományosan az apszaraszok férjeiként tartanak számon. (MACDONELL: i. m. 134.)

²⁹ Mítikus fa, amely Indra kertjében is megtalálható. (Monier MONIER-WILLIAMS: *A Sanskrit-English Dictionary*, Delhi, Nataraj Books, 2012 [1899], 1142.)

³⁰ A hindu holdnaptár egyik hónapja, amely rendszerint április-május közé esik. (MONIER-WILLIAMS: i. m. 1026.)

Az istennő szavait hallva Bána lánya boldogan tért haza a barátnői társaságában. A nap végén a különféle égi lányok is befejezték a játszadozást, és [úrnőjükkel], Párvatival együtt boldogan távoztak. Közülük néhányan lóra, kocsira, elefántra vagy harci szekérre felszállva hagyták el a helyszínt, míg mások a [varázserejük révén] a magasba emelkedve tértek vissza a lakhelyeikre.

Nem sokkal ezután elérkezett a Vaisákha hónap világos felének a tizenkettedik napja. Ezen az éjjelen teljesültek be Párvatí szavai, és egy férfi álmában becstelenítette meg az ágyán zokogások közt tehetetlenül vergődő Usát. Alighogy ez a férfi álom képében sebet ejtett Usán, a lány nővé érett. Épp az éjszaka közepe volt. Usá hirtelen felriadt, és elsírta magát, mivel az [egész testét] vér borította be. Az egyik udvarhölgy, Csitrálékhá azonban észrevette a rémulten zokogó lányt, és nagyon kedves hangon próbálta megnyugtatni:

– Szépséges Usá, ne félj! Mi haszna a sírásnak? Üdvös dolgot az még nem eredményezett! Te nem másnak, mint Balinak vagy az unokája! Talán csak nem akarod, hogy holmi gyáva alaknak nézzenek!? Nincs olyan dolog a világban, amitől félned kéne, hiszen épp a te isteneket elpusztító apád az, aki a félelmet kelti a csatákban. Most inkább kelj fel! Egy ilyen szép lánynak nincs oka csüggednie! Ha ilyen helyzetek elő is fordulnak, neked nincs okod az aggodalomra! Hiszen a te apádtól még az istenek is tartanak! [Képzeld csak], Indrával, az istenek királyával többször megesett az, hogy miután apád vereséget mért rá a csatában, képtelen volt visszatérni a lakhelyére!

Mindez a beszéd azonban képtelen volt gátat vetni Usá panaszának:

– Egykor erényes nő voltam, de íme most bemocskoltak! Hogy bírnék élni ezek után? Mit mondjak most az apámnak! [Jól mondtad], ő az istenek ádáz ellensége. Én meg most szégyent hoztam az ő dicső nemzetségére! Talán jobb meghalnom most! Nincs értelme, hogy tovább éljek! Mégis ki bírná elviselni azt a szégyent, amelyet egy valaha erényes lány okoz a családjának?

Így jajveszékelt Usá, miközben a lótoszhoz hasonló szemeiből patakzottak a könnyek. Közben a barátnői körbevették, és igyekeztek megnyugtatni, azonban a reménytelenül gyötrődő lány látványa őket is megzavarta:

– Szépséges királylány! Álmodban akár jót, akár rosszat teszel, az nem jelenti azt, hogy te valóban cselekedtél volna. Te pedig aludtál, ugye? Nincs olyan fogalom, amit álomban meg lehetne szegni, úgyhogy amit te kihágásnak gondolsz, az valójában nem véték. Ha egy nőt a világban bűnösnek mondanak, akkor az három dologra, az elméjére, a beszédére és különösképp a cselekedetére nézve bizonyult romlottnak. Te csupán megrémültél és felzaklattad magad, bűnt azonban ezzel még nem követtél el. [Légy nyugodt afelől], hogy te egy erkölcsös, szűz lány vagy! Semmiféle hiba nem fedd téged. Jó nevelést kaptál, az erkölcsöd és a szíved egyformán folttalan. Az, hogy az álmodban ez történt veled, még nem jelenti azt, hogy a kötelességeiddel fordultál volna szembe. Erkölcstelenné csak az a nő válik, akinek az elméjét a tettei már bemocskolták. Ez rád ellenben nem igaz! Jó családból származol, szép, önmegtartóztató lány vagy, akinek férfivel még nem volt dolga. Annak, hogy most ilyen állapotba kerültél, csupán a korod az oka.

A könnyfátyolokkal fedett szemű Usá azonban csak folytatta a sírást, ezért Kumbhánda lánya igyekezett megvigasztalni:

– Kedves Usám! Gondolj inkább Párvatí szavaira, amelyeket Siva jelenlétében mondott neked, miközben te a [jövendőbeli] férjedről ábrándoztál: „Egy az ellenségeit sanyargató férfi lesz a férjed. Ő Vaisákha hónap világos felének a tizenkettedik napján fog felkeresni, és a könnytől ázott hálószobádban fog téged felnőtt nővé tenni.” [Emlékezz csak vissza], így beszélt az ábrándjaidról a mosolygós istennő. Amit pedig Párvatí mond, az mindig megvalósul! [Mindezek után], Holdhoz hasonló arcszínű lány, mi értelme van ezen ily’ nagyon búsulnod?

Ez a beszéd végre nyugtatóan hatott Bána szépszemű lányára. Ő visszagondolt Párvatí szavaira, és tüstént elfelejtette a korábbi bánatát:

– Barátném! Hogy is felejthettem el azt, amit Párvatí mondott a játszadozó ura jelenlétében?! Most mindaz, amit ígért, megtörtént a szobámban. Most mégis hogyan fogom felismerni azt a férfit, akit Siva neje választott a számomra? Mit lehet tenni ebben a helyzetben?

Ekkor ismét Kumbhánda lánya kínálta a megfelelő megoldást, hiszen jól ismerte a különféle dolgok természetét:

– Úrnóm! Efelől jogosan aggódsz, hiszen senki sem tud semmit erről a férfiről. Nem ismerjük sem a családját, sem azt, hogy milyen hőstetteket vitt már véghez, sem azt, hogy milyen erényekkel bír. Félnék, feddhetetlen barátném, őt csupán te láttad az álmodban. Hogyan találhatnánk meg egy ilyen nőcsábászt, te szépszemű lány? [De ne félj], ez a férfi, akiért te most oly’ nagyon sírsz, biztos be fog jutni a lakhelyedre, hogy téged boldoggá tegyen! Ő biztosan nem holmi közönséges ember. [Gondolj csak arra, hogy] ez az ellenségeket gyötrő hős az imént sem riadt vissza tőlünk, és egymagában bejutott a világhírű városunkba, Sónitapurába, amire eddig sem az Áditják (Āditya), sem a Vaszuk (Vasu), sem a Rudrák (Rudra), sőt még a nagy erejű Asvinok (Asvin) sem voltak képesek.³¹ [Úgy látszik, hogy] ez a kiváló, [valószínűleg] erények százaival rendelkező férfi még náluk is különb! [Sőt mi több] ő úgy hatolt be Sónitapurába, hogy közben Bánára a legfájdalmasabb csapást mérte. Aki pedig mindennek ellenére egy ilyen kiváló férfit nem kívánna férjéül, annak mi célja lehet az életben? Ragyogó szemű lány, te a szerelemtől megzavarodtál. [Légy nyugodt], szerencsés vagy, hiszen oly’ nagy kegyben részesültél, hogy maga Párvatí választott neked férjet! Most elmondom, hogy mit kell tenned, hogy megtudd, hogy ki ez a férfi, és hogy kinek a családjából származik!

Ez a beszéd örömmel töltötte el Usát, és így felelt Kumbhánda lányának, a Csitalékhá nevű apszaraszna:

³¹ A szöveg ezen a ponton a védikus panteon legjellemzőbb istencsoportjait sorolja fel. Az Adititől származó Áditják öröködnék a társadalmi rend felett, közéjük tartozik Mitra és Varuna. (GAÁL Balázs – TÓTH Ibolya: *Varuāṇa-himnuszok*, Budapest, Tan Kapuja Buddhista Főiskola, 2001, 142–165.) A Vaszuk Indrát és a tűzistent, Agnit is a soraik közt tudó, eredetileg nyolcfős csoport, amely a későbbi hagyományban 333 főre bővült. (MACDONELL: i. m. 130.) A Rudrák közé a feljebb említett marutokat és apjukat, Rudrát szokás sorolni. (MACDONELL: i. m. 74.) Az Asvinok elnevezés pedig egy orvoslásban is jártás, hajnallal asszociált isteni ikerpárt jelöl. (MANI: i. m. 69–71.)

– Barátném, hogy fogjuk ezt kideríteni? – azonban alighogy ezt a kérdést felvette, hirtelen aggodalom fogta el, és zavarodottságában szörnyű szavak hagyták el az ajkát.

– Barátném, a te szemeid a lótuszhoz hasonlóak, figyelj most rám nagyon! Ha te mégsem leszel képes arra, hogy ide hozd a jövődő férjemet, akit a lótuszszíromhoz hasonló szemei tesznek elbűvölővé, és aki hősiességben a dühös elefántbikával vetekszik, akkor nincs értelme, hogy tovább éljek.

Csitralékhá ezen azonban csak szelíden elmosolyodott, és megnyugtatta Usát:

– Barátném, [nyilvánvaló], hogy ezt a kívánságot most rögtön nem tudom teljesíteni. Ellenben egy értelmes dolgot mégis tehetünk az ügy érdekében. Figyelj most rám, és meglátod, teljesül a vágyad! [Megígérem], hogy készítek egy festményt, amelyen mindazok láthatóak lesznek, akik az istenek, a démonok, a jaksák (*yakṣa*),³² a gandharvák, a kígyók és a ráksaszák (*rākṣasa*)³³ közt az erejük, a külsejük vagy a származásuk révén különlegesnek számítanak. Rajtuk kívül ráfestem azokat a legkiválóbb embereket is, akiknek az erényeit a többi világban is elismerik. Egyet se félj, hét éjszaka alatt elkészülök, és kiderítjük, hogy ki lesz a jövődőbeli férjed. Ezt követően pedig már könnyű lesz megszerezniük őt.

Ezután Csitalékhá az ígérétenek megfelelően hét éjszaka alatt elkészítette a festményt, majd elvitte Usához és a barátnői jelenlétében szétterítette azt:

– Íme itt vannak mind! Őket tartják a legkiválóbbaknak az istenek, a démonok, a kinnarák (*kinṇara*),³⁴ a kígyók, a jaksák és a ráksaszák nemzetségeiben! Ezek ott pedig az emberek közül a legjobbak! Nézd meg őket alaposan! Itt megtalálod azt a férfit, akit az álmodban láttál!

A szerelmes lány ennek megfelelően alaposan szemügyre vette a képet, és amint a Jaduk (Yadu) nemzetségére tévedt a tekintete, a szeme egy fiatal férfin akadt meg. Nem más volt az, mint Aniruddha (Aniruddha). Ekkor a szemei tágra nyíltak, és így szólt Csitalékhához:

– Barátném! Ez az a tolvaj! Ő szennyezett be engem álomkép formájában. Íme, felismertem. Kedves Csitalékhá, most mondd el, hogy ki is valójában ez a rabló! Honnan származik? Miféle erények gazdagítják? Milyen a természete?

A barátnője kérdésére Csitalékhá így felelt:

– Szépszemű Usá! A jövődőbeli urad nem más, mint a bölcs Krisnának, a háromvilág urának az unokája. Az apja Pradjumna (Pradyumna). Ő maga félelmetes erővel bír, a hősiességét tekintve a háromvilágban nincs párja. Még a hegyeket is képes kitépni a földből, hogy azokat fegyverként alkalmazza. Nagy szerencse ért téged, hiszen Siva felesége abban a kegyben részesített, hogy a Jaduk bikáját választotta hozzád illő férjnek.

³² Általában különféle szenthelyekhez társított, gyakran ambivalens természettel bíró isteni lények.

³³ A ráksasza elnevezés hasonlóan a korábban tárgyalt daitjához eredetileg a démonok egy konkrét, jellemzően a déli égtájjal asszociált csoportját jelölhette, amelyet később általánosan használtak a démonok elnevezésére. Több legenda sejteti továbbá azt is, hogy esetleg párhuzamban állhattak a jaksákkal. (SZÁLER: i. m. 124.)

³⁴ Lófejű, embertestű égi lények, általában a Himalájában tűnnek fel, és gyakran társítják őket a zenével.

[Usá ekkor újra kérlelni kezdte a barátnőjét]:

– Kedves, szép szemekkel megáldott [barátném], hozd el nekem az én istenek alakjával rendelkező uramat, különben most rögtön meghalok.

Usá kérésére Csitalékhá a következő beszédet mondta:

– Szépséges királylány, megédesít a mosolyod! Azonban arra kérlek, hogy figyelj most még rám! Nem kell félned, de [azért tartsd észben], hogy Dváarakát (Dvāarakā) csakúgy, mint Bána városát, mindenholonnan védelmezik, és ezért nagyon nehezen bevehető. Oda egyetlen idegen sem teheti be a lábát! Neked gondolnod kell mind magad, mind magam és mind az apád épségére is!

[Azonban még ezek a szavak sem tántorították el Usát]:

– Barátném, ha nem láthatom Aniruddha teliholdhoz hasonlóan szép arcát, akkor nincs értelme az életemnek. Ha valóban a barátom vagy, és szívből beszéltél hozzám, akkor hozd el őt nekem, különben eldobom az életem.

[Így Csitalékhá végül engedelmeskedett]:

– Jól van, ne búsulj hát, elmegyek inkább! [Ígérem], hogy bejutok Dváarakába, és elhozom férjül őt, akit a Vrisnik (Vṛṣṇi) családjában a legkiválóbbnak tartanak.

Amint ez a démonok számára szörnyű csapást hozó ígéret elhangzott, Csitalékhá széleseben köddé vált, és három szempillantás alatt Bána városából a Krisna által uralt Dváarakába került. Alighogy [odaért], és szemügyre vette a Kailása-(Kailāsa-) hegy alakjával rendelkező palotákkal tarkított várost, az a gondolata támadt, hogy talán az égbolt valamelyik csillagát látja.

*

Ezt követően [Csitalékhá] Dváaraká központjában felkereste azt a falakkal megerősített palotát, amelyben Pradjumna fia, Aniruddha élte a gondtalan életét. Ebbe a nagy épületbe belépve [rögtön] meg is találta. Az asszonyai vették körül, és olyan volt közöttük, mint a csillagokkal körülvett Hold. Az egyik pillanatban még játszadozás közben élvezte a nők társaságát, a másikban már nagy elégedettséggel kortyolta a szőlőbort. Amikor pedig elfoglalta a helyét a trónusán, azt lehetett hinni, hogy maga Kubéra (Kubera)³⁵ telepedett le oda. Ezt látva még a minden hájjal megkent Csitalékhán is az aggodalom lett úrrá:

– Hogy leszek képes elvégezni a feladatomat? Túl fogom-e egyáltalán élni ezt az egészet?

A ragyogó szemű [apszarasz] végül mégis úgy határozott, hogy a varázsereje segítségével sötétséggel borítja be az [egész] palotát. [Alighogy a fény ennek következtében kiveszett a helységekéből], a sötétség a szerelmi civódásokban megrésze-gült Aniruddhát is láthatatlanná tette. [Pont ezt használta ki Csitalékhá.] Hirtelen megragadta a férfit, és vele együtt a magasba emelkedett. Egy perc sem telt bele, és máris mind a ketten Sónitapurában voltak.

³⁵ A gazdagság istene, az északi égtáj őrzője.

Amikor oda értek, Usá épp a palota teraszán tartózkodott a barátnői társaságában. Amint megpillantotta a közeledő férfit, nagy öröm töltötte el a szívét, mivel felismerte benne a kedvesét. A boldogságtól a szemei tágra nyíltak, majd az illemnek megfelelően üdvözölte a leendő vőlegényét. Mivel azonban tisztában volt vele, hogy a cselekedete súlyos következményekkel járhat, ezért előbb Csitralékhával osztotta meg az aggodalmát:

– Fondorlatos barátném! Hogy fogjuk ezt a dolgot titokban tartani? Csak úgy lehetünk biztonságban, ha ez [az egész] titokban marad, máskülönben végünk.

[Ezt észben tartva] Usá egy titkos helyre vonult, és csak ott öltötte magára az ékszereit. Aniruddha pedig ezen a helyen kereste fel, és itt egyesültek egymással. A félelem azonban továbbra sem hagyta el a lányt.

Még egy percet sem töltöttek el egymással, amikor Bána őrszemei jelentették, hogy Usá egy idegen férfivel tölti az idejét. Hamar kiderítették azt is, hogy ez a menyei füzéretet és kelméket viselő, égi nyakláncokkal és kenőcsökkel ékesített férfi nem más, mint a Jaduk bikája, Aniruddha. Végül egy részletes jelentésben tájékoztatták Bánát a lánya kihágásairól.

A hősies Bána, Bali ellenségeket sanyargató fia erre rögtön parancsot adott a szolgálóinak:

– Gyerünk! Induljatok mind! Végezzetek ezzel az esztelennel! Ez a szégyentelen foltot ejtett a családjunk jóhírén! Bemocskolta a lányomat, és ezzel az egész családomat! Nem adtam neki Usát, ő szándékosan sértett meg minket! Azonban legyünk őszinték, hiszen akármilyen ostoba is, nagy hősiességről, akaratőről és vakmerőségről tett tanúságot azzal, hogy tébolyában nem csupán a városunkba merészkedett be, hanem egészen a lakhelyünkig eljutott.

[Az uruk beszéde] rettenetes haraggal töltötte el a legkülönfélébb alakokat felöltő démonokat. Azon nyomban fegyvert ragadtak, és [titkon] már Aniruddha megölésére fenték a fogaikat. A kiáltásukra azonban Pradjumna hős fia úgy rontott közénk, akár egy ösztökével sebzett elefántbika. Amelyik démonra ez a palotájából ide került rettenetes erejű férfi az ajkait összeharapva támadást készült mérni, az hanyatt-homlok menekülőre fogta. Ezért a fegyverforgatásban jártas [Aniruddha] egy jókora, a hárem ajtajában talált vasbunkót hajított közénk. Erre már a démonok sem voltak restek, és különféle fegyverekkel, nyilakkal, dorongokkal, lándzsákkal, kardokkal, dárdákkal és szigonyokkal viszonozták a támadást. A ráhajított nyilak és egyéb lövedékek, noha eső módjára hulltak Aniruddhára, ő még meg sem remegett, sőt mi több, úgy kezdett mennydörögni, akár egy valamennyi élőlény sorsát a szíven viselő nyári felhő. Ezt követően, miután sikerült az őt érő lövedékeket hatástalanítania, olyan volt, mint a delelő Nap, amelyet felhők fogtak közre. Egy másik percben pedig már a szél látszatát keltette, hiszen a démonok hiába próbáltak rajta mérhetetlen erejű vasbunkókkal sebet ejteni, végül felhökként kotródtak el az útjából. Ennek köszönhetően az ellenségeket sanyargató [Aniruddha] boldogan hallatott orozlánokat megszégyenítő üvöltést, amely [kellemségét tekintve] a nyárvégi felhőket idézte.

– Álljatok már meg! – vetette oda nekik, majd végzetes csapást mért [a szavaitól] megzavarodott démonokra. A nagy erejű hősnek végül valamennyien hátat fordítottak, és az urukhoz, Bánához menekültek. Azonban hiába jajveszékelték, megnyugvást nála sem szereztek. Ehelyett Bána inkább lelkesíteni próbálta a félelemtől keresztbeálló szemű katonáit.

– Ne féljetek! Ti a démonok közt is a legkiválóbbak vagytok! Mi okotok van hát félni!? Elég a rémületből, foglaljátok el ismét a méltó helyeteket a csatában, és küzdjete meg velem! Ugyan ki engedné a világban, hogy kár essen a hírnevemben!? Ostobák! Olyanok vagytok, mint valami heréltek, akik a megvetést önként választják. Mégis ki ez, akitől így megijedtetek? Jól kitanultátok a fegyverforgatást, és méltók vagytok arra, hogy a rokonaimnak tekintsek benneteket. Most mégsem veszem hasznotokat a csatában! A pokolba veletek! Kotródjatok innen!

Bána fenyegetésének a hatására a több tízezer főt számláló démonsereg visszatért a csatába. Ezúttal a sereg magját a különféle eszközökkel felfegyverkezett pramáthák (*pramātha*) alkották.³⁶ Úgy néztek ki, mint egy éjszaka közepén felbukkant, cikázó villámokat szóró viharfelhő. Néhányan közülük a föld felszínén maradtak, és az elefántokéval felérő hangon üvöltöttek. A többiek a levegőbe emelkedtek, és a hangjukkal a nyárvégi felhőket imitálták. A csata ismét teljes intenzitással folyt. Mindenfelől kiáltások hallatszottak:

– Állj meg! Állj meg!

Aniruddhát azonban továbbra sem hagyta el a harci szerencséje. Mivel szörnyű erő birtokosa volt, [játszi könnyedséggel] tépte ki mind a lándzsákat, mind a bunkókat a rárontó démonok kezéből. Miután sikerült elvennie ezeket a fegyvereket, a saját gazdáik ellen fordította őket. A frontvonalban végül egy szörnyű vasdorongot is sikerült [ily' módon] megkaparintania, amely számos démon halálát okozta.

Mindezek után az ellenségeit sanyargató hős összeszedte az eldobált kardokat és pajzsokat, hogy ezekkel adjon számot a harci mozdulatok mind a harminckét típusáról: a bhrántáról (*bhrānta*), az udbhrántáról (*udbhrānta*), az áviddháról (*āviddha*), az áplutáról (*āpluta*), a viplutáról (*vipluta*), a plutáról (*pluta*) [és a többiről].³⁷ Nem csoda hát, hogy a démonok nyomban azt kezdték gondolni, hogy a csata frontvonalában legalább ezer vicsorító halálisten játszadozik velük.

³⁶ A pramáthák a Sivát kísérő démoni lények egyik csoportja.

³⁷ Noha a Harivansa csak hatot említ névszerint, hagyományosan valóban harminckét típusát különböztetik meg a harcban végzett mozdulatoknak. A teljes lista ennek megfelelően: bhrānta (*bhrānta*), udbhrānta (*udbhrānta*), áviddha (*āviddha*), ápluta (*āpluta*), vipluta (*vipluta*), szampáta (*sampāta*), szamudísa (*samudīśa*), sjénapáta (*śyenapāta*), ákula (*ākula*), uddhúta (*uddhūta*), avadhúta (*avadhūta*), szavja (*savya*), daksina (*dakṣiṇa*), análaksita (*anālaksita*), viszphóta (*viśphoṭa*), karála (*karāla*), indraszakha (*indrasakha*), vikarála (*vikarāla*), nipáta (*nipāta*), vibhísana (*vibhiśana*), bhajánaka (*bhayānaka*), samagrapáda (*samagrapāda*), ardhapáda (*ardhapāda*), tritijámsapáda (*trītijāmsapāda*), pádardha (*pādardha*), váridzsa (*vārija*), pratjálidha (*pratjālīdha*), álidha (*ālīdha*), varáha (*varāha*), lulita (*lulita*), khadgavidhi (*khaḍgavidhi*), csarmavidhi (*carmaividhi*). (*Agni-purāna* 251.1-4; *Agni-purāna* = Rajendralal MITRA (kiad.): *Agni Purana*, Calcutta, Society of Bengal).

Végezetül a vértől verejtékező, a küzdelemben ezúttal is kudarcot valló démonok ismét Bánához fordultak. Miközben az utolsó csepp erejüket összeszedve az elefántjaikra, lovaikra és harci szekerekre igyekeztek felkapaszzkodni, szörnyű jajveszékelt hallatszott mindenfelé. Voltak, akik félelmükben vért hánytak, míg többen egymáson taposva próbálták fejvesztve elhagyni a harcmezőt. Korábban démon még nem félt úgy a csatában, mint ezek, akik Aniruddhával szálltak szembe. Hiába rendelkeztek hegynyi termettel, és hiába volt náluk több bunkó, kard és szigony, ezúttal vértől habzó szájjal rogytak le a földre. Így végül nem az urukhoz tértek vissza, hanem a csatában elesve a széles égboltra kerültek.

Bána a hatalmas hadseregének kudarcát látva majdnem felrobbant a haragjában. Úgy lángolt, mintha maga lett volna az áldozati tűz. Azon nyomban magához vette a rettenetes kardját, és a harci szekeren termett, majd Kumbhánda vezetésével nyomban oda hajtott, ahol Aniruddha tartózkodott. [Bána] amint a kézvédővel betekert karjait különféle fegyverekkel ellátta, ragyogni kezdett. Mivel mind az ezer karjában [harci eszközök], dárdák, kardok, bunkók, szigonyok és csatabárdok voltak, ezért úgy tűnt, mintha ezer szivárvány közeledett volna.

Pradjumna fia azonban harsány nevetéssel fogadta a feléje közeledő, ordító Bánát. Legelőször a szekerét vette szemügyre: [legalább] kétezer méter hosszú volt, közeledtét több száz csengő jelezte, kívül vörös zászlók, belül medvebőr borította és ezer ló hajtotta. [Ezt követően] emelte csak a tekintetét a karddal és pajzzsal rárontó démonra.

Közben Bána is észrevette a gyalogszerrel közeledő, magát pajzzsal védelmező, kivont kardot tartó Aniruddhát, és nagy vágyat érzett, hogy végezzen vele. Magában így gondolkozott:

– Ugyan a Jádavák (Yādava) dicső nemzetségéből származik, de még páncél sincs rajta – majd nyílzáport bocsátott a harcban vele szemben álló ellenfelére.

Aniruddhát ez azonban nem rendítette meg. A démon nyilait elhárítva továbbra is úgy állt előtte, mint a Nap az Udaja-(Udaya-)hegy előtt.³⁸ Sőt mi több, a fiatal Jádava hirtelen csapást mért Bánára, de olyan hévvel, akár egy oroszlán az erdőben váratlan felbukkant elefántra. A démon a támadást ezer szélesebesen kilőtt, tűhegyes, szannataparvan-(*saṃmataparvan*-)nyíllal³⁹ viszonzta, amelyek az erős karú férfiba fúródtak. Ennek hatására Aniruddha szörnyű haragra gerjedt, és rettenetes cselekedetre szánta el magát. A rásújtó kardokról, buzogányokról, szigonyokról, lándzsákról, dárdákról és nyilakról még csak tudomást sem vett, hanem váratlanul a frontvonalban termett, és összetörte a szekér kocsirúdját az oda befogott lovakkal együtt. Bána azonban jól ismerte a különféle harcmódorokat, és nyilak, lándzsák és dárdák tömkelegével mintegy láthatatlanná tette Aniruddhát.

A démonok ekkor azt hitték, hogy már vége, és örömeikben ujjongani kezdtek. [Aniruddha] azonban talpra állt, és ismét ott termett Bána szekereinek az oldalánál. A haragtól tajtékzó démon ekkor elővette a rettenetes dárdáját. Ez már több

³⁸ Szó szerint a „Felkelés hegye”, amely mögül a Nap nap mint nap felemelkedik.

³⁹ Valószínűleg egy nyíltípus elnevezése lehetett.

csatában gyilkolt. Lángnyelvekből és csengőkből készült, [különleges] füzérek díszítették. Úgy ragyogott, hogy a fénylő Napot, vagy még inkább a Halálisten vibráló jogarát idézte. [Amint pedig a csatába lett küldve,] tüzes mennykő módjára akadálytalanul csapott le.

Aniruddha, a legkiválóbb férfi azonban még ettől sem riadt vissza: előbb hatástalanította a feléje tartó gyilkoló dárdát, majd a sajátjával Bánát vette célba. A fegyver áthatolt a [démon] testén, és a földre fúródott. A [csapástól] elkábult Bánába ekkor Kumbhanda igyekezett lelket önteni:

– Démonok királya! [Látod], ezért kellett méltó ellenfélre várnod? Tessék, most megkaptad. Ez a hős elbánt veled. Itt az ideje, hogy bevesd a varázserődöt, különben nincs esélyed! Most gondold magadra, és persze rám is! Vagy tán a büszkeséged tart vissza? [Ne tétovázz], végezz vele, különben ő végez velünk.

A miniszter szavai ezúttal hatottak Bánára. Mivel a szónoklásban is a legkiválóbbak közt volt számon tartva, haragjában kemény beszédet mondott:

– Halálisten, lelkek elragadója, gyere, úgy vezetem el őt Te hozzád, mint Garuda (Garuda) a kígyókat.⁴⁰

Alighogy e szavak elhagyták az ajkát a szekere a lovaival, lobogóival és kocsihajtójával együtt ott helyben délibáb módjára láthatatlanná vált. A bátor és legyőzhetetlen Aniruddha így hiába kutatta mindenfelé, sehol sem találta, hiszen Bána a sötétséget okozó varázslatának köszönhetően rejtve maradt. Ezt kihasználva a dühöngő démon bűvös nyilakat lőtt rá. Ezek látszólag célt tévesztettek, azonban a földre hullva kígyókká változtak, és Aniruddhát kötelek módjára körbetekerték, majd megbéklyózták. Amikor ezek a kígyók már az egész testét beborították, Aniruddha nem tanúsított ellenállást, hanem minden önuralmát megtartva olyan szilárdan állt, mintha csak maga a Himalája lett volna. Hiába szorították egyre jobban a lángokat köpő kígyók, ő továbbra is a nyugalomát megőrizve sziklaszilárdan állt. A kígyókká változó nyilak egyszerűen nem tudták megtörni, akárhogy is próbálták.

Ezt látva Bána haragja csak még jobban növekedett, és a zászlórúdjára támaszkodva ócsárolni kezdte [Aniruddhát], majd ezt befejezve így szólt a [kocsihajtójához]:

– Kumbhanda! Elég az időhúzásból! Itt az idő, hogy végezzünk ezzel a liliumtipróval! Ez a megátalkodott csorbát ejtett a hírnevemen!

A parancs hallatán Kumbhanda azonban így vélekedett:

– Királyom! Amit most mondok, azt érdemes megfontolnod. [Mielőtt bármit is tennénk], legelőször meg kell tudnunk, hogy kinek a fia ez, és hogy honnan került ide? Az is lehet, hogy valaki szándékosan csempészte be közénk ezt a férfit, akinek a hősiessége Indráéval ér fel. Királyom! Miközben te harcoltál, engem többször is az a gyanú fogott el, hogy talán valamelyik istennek a fia jött ide, hogy játszadozzon veled. Ismerjük el, hogy nagy erővel bír, kiválóan küzdött, és valamennyi fegyver-

⁴⁰ Garuda, Visnu váhanája (*vāhana*), azaz a hátasa, aki a kígyók legfőbb ellenségévé van számon tartva.

hez ért. Épp ezért nem lenne helyes, hogy csak úgy végezz vele. Előbb tudjuk meg, hogy ki is ő valójában. Ha pedig ez kiderült, akkor a kedved szerint dönthetsz arról, hogy kivégezteted, vagy megkegyelmezel neki. Ha megöled, könnyen nagy hibát követhetsz el, ellenben, ha fogságba veted, még javad is származhat belőle. Egy biztos, egy ilyen természetfeletti tulajdonságokkal megáldott férfi jobb bánásmódot érdemel. Nézd csak meg jobban, a testét már teljesen ellepték a kígyók, ez meg még csak meg sem remeg. Ezért gondolom, hogy ez a kiváló férfi nagy erényekkel bír, és valamelyik híres családból származhat. Még most sem akar tudomást venni rólunk, noha fél lábbal már a halál torkában áll. A végtagjaiból ömlik a vér, a testét kígyók gyötrik, ő mégsem esedezik kegyelemért, épp csak a szemöldökét húzta össze. Királyom! Vedd észre, hogy még ebben a helyzetben is kizárólag a karja erejében bízunk. Az, hogy kegyet kérjen tőled, még meg sem fordul a fejében. Ki lehet ez a nemes férfi, aki, noha csak két karja van, mégis kiállt egy ezerkarúval. Királyom, ha jónak látod, hát járj utána ennek! Derítsd ki, hogy ki ez a hősiességű férfi?

E szavak hatására Bána a kígyókkal megkötözött Aniruddhát életben hagyta és visszatért a saját lakhelyére.

Mindeközben [Dváarakában] az urukat szem elől veszítő asszonyoknak feltűnt Aniruddha hiánya, és olyan keserves zokogásba kezdtek, mintha kinnaríknak lepték volna el a palotát:

– Miféle szörnyű csapás ez? A férjünk miatti félelmünket még maga Krisna jelenléte sem orvosolhatja. Habár az ő karjai oltalmat nyújtanak a mennybéli isteneknek, [nevezetesen] az Indra köré csoportosult déváknek (*deva*),⁴¹ a marutoknak és az áditjárnak, most őt is nagy csapás érte, hiszen az unokáját, Aniruddhát rabolták el. Ugyan mely vakmerő gazember lehetett erre képes? Most bizonyára ennek sikerült szörnyű haragra gerjesztenie Krisnát. Olyan, mintha ez [szánt szándékkal] a kitárt szájú halálsten agyarái közt [akarna] kóborolni. Csak az vetemedhet arra, hogy ingerelje Vasudéva (Vasudeva) fiát, akinek elment az esze! Még maga Indra sem vetemedne ilyen pimaszságra a Jaduk bikájával szemben! [Persze] nem esik meg a szívünk rajta, hiszen mi magunk vagyunk ennek a rablónak a kárvallottjai. Sőt, azzal, hogy elragadta tőlünk az urunkat, akár meg is ölhetett volna minket!

Így panaszkodtak ezek a szépséges nők, miközben a szemüket teljesen elárasztották a bánat könnyei. A sok sírástól a szemek olyanok voltak, mint a lótuszok monszun idején, míg végül úgy kivörösödtek, mintha vér öntötte volna el őket. A szörnyű lármát hallva azt lehetett hinni, hogy a palota tetején több ezer halászsas ütött tanyát. A [város] bikaerős lakói a hirtelen támadt zaj mögött valami veszélyt sejtettek, ezért gyorsan a helyszínre siettek a lakhelyeikről.

⁴¹ A dévák elnevezés a legkorábbi Rigvéda-himnuszokban az aszurák mellett az istenek másik meghatározó csoportját jelölte. Később az aszurák démonizálódásával párhuzamosan a déva általánosan fordul elő „isten” jelentésben. Az iráni népeknél ezzel szemben a dévának megfelelő avesztai *daeva* szó épp a gonosz lények elnevezése lett. (PUSKÁS Ildikó: *Lélek a körforgásban*, Budapest, Balassi Kiadó, 2000, 117–118).

– Mi ez a rettenetes ricsaj? Mi folyik Aniruddha házában? Hiszen Krisna a védelmezőnk, ugyan miféle baj érhetett minket? – miközben így kérdezték egymást, a hangjuk többször elbődült, [amitől olyannak tűntek], mintha oroszlánok bújtak volna elő a barlangjaikból. Mindenek tetejében pedig megszólalt Krisna harci dobja is, amelynek a hangjára a tanács teljesen megtelt.

– Mi történhetett? – egyre csak így tanakodtak a Jádavák, miközben illően üdvözölték egymást. A nagy tanácsstalanságban azonban a szemeiket a könny és harag megvörösítette, és úrrá lett rajtuk a harci vágy.

Miután a tanács tagjai végre elcsendesedtek, [elsőként] Viprithu (Vipr̥thu) nyitotta szőlásra az ajkait, és többször mély lélegzetet véve beszédet intézett a valamennyi harcos közül a legkiválóbbnak tartott Krisnához:

– Nagyságos urunk, mintha aggodalom kezdene úrrá lenni rajtad! Mi, Jádavák, mindannyian a karjaid erejébe vetettük a hitünket, és ennek révén nagy megbecsülésre tettünk szert. Hasonlóképp járt el a rettenthetetlen Indra is, amikor beléd vetette a bizalmát. Most, [hála neked], ő végre nyugodtan alszik, és nem csinál gondot a hadi szerencse forgásából. Mindezek után értetlenül állok a te nyugtalan-ságod előtt. [Nézd csak], a rokonaid miattad már mind elmerültek a bánat megingathatatlan tengerében. Innen csupán te mentheted ki őket erős karjaid segítségével! Mi hát a baj? Felséges Krisna, miért nem szólsz? Kár aggódnod!

E szavak hallatán Krisna többször felsóhajtott, [majd] ékes szózatot intézett [Viprithuhoz]. Mivel pedig jártas volt a szónoklás művészetében, úgy tűnt, mintha a beszédét maga Brihaspati (Bṛhaspati)⁴² költötte volna:

– Viprithu, neked most az a bajod, hogy nem közöltem veletek a bánatom okát. Akkor most itt Dasárha (Daśārha)⁴³ sarjainak a tanácsában fel foglak világosítani titeket. Figyeljete hát mindannyian! Tudjátok meg, Jádavák, hogy miért szökött bánat a szívembe! Aniruddhát elrabolták! Ez pedig szükségszerűen maga után vonja a Föld valamennyi királyának a megvetését. [Ráadásul az igazság az, hogy ez nem először fordul elő velünk. Emlékezzetek arra, amikor] Szálva (Sālva) elragadta tőlünk Áhukát (Āhukā).⁴⁴ Csak egy szörnyű háború árán tudtuk visszahozni. Rukminí (Rukmiṇī) fia, Pradjumna még fel sem cseperedett, amikor Sambara (Śambara) túszul ejtette.⁴⁵ Végeznünk kellett vele, hogy a fiam visszatérhessen. Mind ezek

⁴² Az istenek tanítómestere.

⁴³ A Harivansa és a későbbi „hindu” puránák (*purāṇa*) Dasárhát alapvetően Krisna egyik ősének tekinti, így a család tagjaira gyakran reflektál a szöveg Dásárhákként. (Vettam MANI: *Purāṇic Encyclopaedia*, Delhi, Varanasi, Patna, Madras, Motilal Banarsidass, 1975, 205.)

⁴⁴ Pontosán nem világos, hogy itt melyik történetre utal a szöveg. A Harivansa csupán azt említi meg, hogy Szálva támadást indított Dváraká (Dvārakā) ellen, amely ekkor Áhuka vezetése alatt állt. (*Mahābhārata* 3.16.2–23, *Mahābhārata* = Vishnu S. SUKTHANKAR et al. (kiad.): *The Mahābhārata*, Poona, Bhandarkar Oriental Research Institute, 1927–1966).

⁴⁵ Pradjumna, Krisna fia, akit újszülött korában elrabolt egy Sambara nevű démon. Sambara (Śambara) az otthonában egy Májávatí (Māyavatī) nevű lányt bízott meg a nevelésével. Noha Májávatí először anyaként viselte a gyermek gondját, az idő haladtával a kettőjük közti viszony egyre inkább szerelemmé kezdett válni. Ennek következtében Májávatí elérkezettnek látta az időt, hogy közölje Pradjumná-

tetejében most egy még nagyobb csapás ért minket! Ezúttal Pradjumna fiát vitték el! Bikaerős férfiak! Nem is tudom, hogy ért-e minket valaha ilyen balszerencse! [Itt ígérem meg nektek], hogy aki ezt a gyalázatot velem szemben elkövette, azt a rokonaival együtt irtom ki.

Krisna beszédét követően elsőként Szátjaki (Sātyaki) kért szót:

– Küldj ki kémeket, Krisna! Ők meg fogják találni Aniruddhát!

Ennek megfelelően Krisna szelíden Áhukához fordult:

– Kérlek értesítsd a kémeket! Szükségünk lesz rájuk az otthonunkban és az idegen országokban is!

A dicsőséges Áhuka ennek megfelelően bocsátotta útjára a kémeket:

– Keressétek őt, mind itthon, mind idegen országokban! Nézzetek át mindent! A lovaitek gyorsan elvisznek titeket bárhova! Ne hagyjátok ki a Vénumatot (Veṇumat), a Latávéstát (Latāveṣṭa), a Raivatakát (Raivataka) és a Riksavat-(R̥kṣavat-)hegyet sem!⁴⁶ Különösen figyeljete a ligetekre! Ezeket kivétel nélkül át kell néznetek! Gyorsan, lóra, szekérre! Találjátok meg Jadu [eltűnt] utódját!

Anádhristin (Anādhṛṣṭi), a hadvezéren azonban a félelem lett úrrá, és reszketve szólt az örök Krisnához, akinek valamennyi cselekedetét makulátlannak tartják.

– Krisna, ha jónak látod, kérlek, vedd fontolóra a szavamat. Ezt a dolgot már régóta szeretném elmondani neked. [Jól ismert, hogy] te korábban végeztél Aszilómannal (Asiloman), Pulómannal (Puloman)⁴⁷ és Niszundával (Nisunda),⁴⁸ kioltottad Naraka (Naraka)⁴⁹ és Szálva (Sālva)⁵⁰ életét, nem kegyelmeztél sem Szaubhának

.....
val a valódi származását. Az igazság hallatán Pradjumna hatalmas haragra gerjedt, végzett Sambarával, és ezután a kedvesével, Májávatival együtt tért vissza az apja fővárosába. (*Harivansa* 99.1–49).

⁴⁶ Az itt felsorolt földrajzi nevek minden bizonnyal arra a négy hegyre vonatkoznak, amelyek Dváarakát vették körül. A *Harivansa* (*Harivansa* 93.14–16) szerint Krisna fővárosát keletről a Raivataka, délről a Latávéshta, nyugatról az Aksaja (Akṣaya), északról pedig a Vénumat határolta. A listából láthatóan hiányzik a Riksavat, amely valószínűleg megfeleltethető az itt említett Aksajának.

⁴⁷ Aszilóman és Pulóman Danu fiaiként számon tartott démonok. (*Mahābhārata* 1.59.21–22).

⁴⁸ Niszunda egy démon, akit Krisna a Naraka elleni hadjárata során ölt meg. (*Harivansa* 91.45.cd*1051.1–45).

⁴⁹ Naraka, a Föld istennő démoni fia, akinek a nevéhez számos rémtettet kötnek. Krisna és az istenek kiengesztelhetetlen haragját végül Aditi fülbealójának az ellopásával vívta ki. Ez a gaztett azonban végzetesnek bizonyult a számára, hiszen Krisna hadjáratot indított ellene, amely során végzett vele. (*Harivansa* 91.1–92.70) Naraka otthonát egyébként a szövegek a történeti Prāgdzsjótisával (Prāgjyotiṣa), azaz a mai Asszámmal azonosítják. A helyi tradícióban ennek megfelelően különös szerepet játszik Naraka, akinek a démoni tulajdonságok mellett számos erényt is tulajdonítanak. (*Kālikā-purāna* 36.1–40.143; *Kālikā-purāna* = Biswanarayan SHASTRI (kiad.): *The Kālikāpurāna. Part I–III*, Delhi, Nag Publishers, 1991–1992) A helyi legendákon túl a térség első szanszkrit nyelvű és kultúrájú dinasztiaja ugyancsak Naraka démontól eredeztette magát. (DEZSŐ Csaba: „Királyi panegyricusok a kora középkori Dél- és Délkelet-Ázsiából Kālidāsa Raghuvamśájának hatása a szanszkrit feliratok verseire.” In: Kakas Beáta – Szilágyi Zsolt (szerk.): *Kéklő hegyek alatt lótuszok tava. Tanulmányok Bethlenfalvy Géza tiszteletére*, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2015, 108.).

⁵⁰ Miután Krisna végzett régi ellenlbasával, Sisupálával (*Mahābhārata* 2.33.22–42.31), Szálva támadást indított Dváaraká ellen. A várost azonban a Vrisnik hősiesen megvédték, majd Krisna végzett a fővárosába visszamenekülő Szálvával is. (*Mahābhārata* 3.15.2–23.41).

(Saubha),⁵¹ sem Maindának (Mainda), sem Dvidának (Dvidida),⁵² végül pedig a rokonaival együtt számoltál le az erős Hajagrívával (Hayagrīva).⁵³ Ezek a hőstettek azonban mind az istenek ügyét szolgálták. Ezúttal ellenben nincs pártfogód. Noha nagy tetteket vittél korábban véghez, ezek nem maradtak következmények nélkül. Amikor te a Páridzsáta- (Pārijāta-)fa elrablásán fáradoztál, akkor valójában az Airávatán (Airāvata)⁵⁴ ülő Indrával ütköztél meg, és ezt a kiválót győzted le a csatában.⁵⁵ Kétség sem férhet hozzá, hogy most ismét ő kíván harcba szállni veled. Nyilvánvaló, hogy Aniruddhát maga Indra rabolta el. Ugyan ki más lenne képes szembe szegülni veled?

Amint Aniruddha tanácsa elhangzott, az eszes Krisna [olyan hévvel] adott neki választ, mintha egy sziszegő kígyó lett volna:

– Hadvezérem, hagyd ezt kérlek! Az istenek nem követnek el galád tetteket. Köztük nincsenek hálátlanok, sem hitványok, sem dölyfösek, sem pedig ostobák. Nem véletlen, hogy őértük ragadtam fegyvert a démonokkal szemben. A démonok vére így az ő kedvükért hullt, mivel számomra ők a legfontosabbak. Csak rájuk gondolok, és folyton őket hordom a szívemben. Nekem csupán az okoz örömet, ha nekik kedveskedhetek. [Köztudott az is, hogy] az istenek nagylelkűek és igazságosak. Akik tisztelik őket, azokat a pártfogásukba veszik. [Hogy lehetsz ilyen] ostoba? Honnan [van merszed], hogy egy ilyen gáztettel vádold meg őket?

Krisna beszédét követően a politikában jártas, öblös hangú Akrúra (Akrūra) emelt szót:

– Indrának ugyanaz a dolga, mint nekünk. Ahogy mi cselekszünk, úgy tesz ő is. Az istenek és mi kölcsönösen óvjuk egymást. Nem másért, mint az istenek kedvéért születünk meg emberalakban a Földre.

Akrúra szavai ösztönzően hatottak Krisnára. Mivel őbenne nem más, mint a legfőbb istenség született a Földre, zengő hangján a következő feleletet adta:

– Az igazság az, hogy sem az istenek, sem a gandharvák, sem a jaksák, sem pedig a ráksaszák közül való az, aki Pradjumna fiát elrabolta. A rabló csupán egy szajha! Efelől ne is kételkedjétek! [Aniruddhára] csak egy ilyen minden hájjal megkent, démoni nő jelenthetett veszélyt.

Krisna szavait követően a dalnokok, énekmondók és bárdok kellemes muzsikája töltötte be a csarnokot, a hazatért kémeik pedig mind felsorakoztak a kapuban. El-elcsukló hangon fogtak bele a mondandójukba:

– Urunk! Egyesével átnéztük a ligeteket, a hegyeket, a barlangokat és a szikla-

⁵¹ Szaubha Szálva égenjáró szekere. (MANI: i. m. 710.).

⁵² Mainda és Dvidida első sorban a Rámájánából ismert két majom, akik gyakran tűnnek fel Szugrívának, a majomkirálynak a kíséretében. A Harivansa állítása szerint Krisna mindkettejüket csatában győzte le. (*Harivansa* 105.20.).

⁵³ Hajagrīva egy démon, akit Krisna a Naraka elleni hadjárata során ölt meg, miután végzett Niszundával. (*Harivansa* 91.49*1056.10–91.50).

⁵⁴ Indra elefántja.

⁵⁵ A Páridzsáta egy csodálatos fa volt, amely eredetileg Indra ligetében állt, ahonnan Krisna elrabolta. (*Harivansa* 92.63–70).

ormokat. Több száz folyó és tó partján kerestük, mégsem akadtunk a nyomára. Ha bármi mást még tehetünk, azt add parancsba, Jadu sarja!

Ezt követően egymás felé fordultak, és könnyes szemekkel kezdték kérdezgetni egymást:

– Mit lehetne még tenni?

[A kétségbeesésüket látva] a jelenlévő hősök közül többen az ajkaikat kezdték harapdálni. Néhányuk arcára könnycseppek ültek ki, míg mások a szemöldöküket összehúзва töprengtek. Végül a Nap már jócskán felkelt, amikor Krisna csarnokában ismét jelt adtak a hangos kagylókürtök és a túrják (*túrya*).⁵⁶ Nem más, mint a mosolygós Nárada (Nārada) érkezett meg egymagában. Krisna, aki az ellenségek számára legyőzhetetlen volt, ezúttal zavarodottan ugrott fel a székéből, és [tüstént] tehenet és madhuparkát (*madhuparka*)⁵⁷ hozatott a bölcs számára. Nárada [ezt követően] a testét kiegyenesítve helyet foglalt egy gyönyörű kelmékkel borított széken, majd illedelmes és bölcs beszédbe kezdett:

– Csak nem aggódtok? Mi ütött belétek, hogy vaktában még az eszeteket is elvesztettétek? A korábbi merszetek nélkül szálnalmas ostobáknak tűntök.

A nemes lelkű bölcs kérdésére Krisna adta meg a választ:

– Tudd meg, dicső bráhmana (*brāhmaṇa*), te, aki nemes fogadalmat követsz! Az éj leple alatt valaki elrabolta Aniruddhát. Aggódunk érte. Ómiatta van ez az egész felfordulás!

A nemes lelkű Krisna feleletének hallatán Náradából hangos nevetés tört elő, majd így szólt:

– Krisna, az igazság az, hogy Aniruddha egymaga szállt szembe Bánával. Ők ketten rettenetes, hősökhöz illő párbajt vívtak. A mérhetetlen erejű Bánának van egy Usá nevű lánya. Ő az, akinek a kedvéért Aniruddhát elrabolta egy Csitalék-há nevű apszarasz. [Amint Aniruddha oda került], szörnyű csatát kezdett Bánával. Kettejük harca olyan volt, mint amelyet egykor Bali és Indra vívott. A harcokban rettenthetetlen Bána azonban [cselhez folyamodott], és a varázserejének a segítségével kígyókötelekkel béklyózta meg Aniruddhát. Most ezért úgy gondolom, hogy itt az idő, hogy [újra] hírnevet és diadalt szerezz! Itt az idő, hogy védelmezd az élőket! A halál nem éri utol azokat, akik a győzelemre szomjaznak.

A beszédet követően a dicsőséges és hősies Krisna elbocsátotta az embereit, akik lélekben már a harcra készültek. Végül ő maga is kivonult, miközben mindenhol szantálpör és pirított magvak hullottak az erős karjaira. [Nárada azonban még közbeszólt]:

– Krisna! Sónitapura, ahol most Pradjumna fiát fogva tartják, innen [legalább] tizenegyezer jódzsanányira (*yojana*)⁵⁸ van. Vedd számításba Garudát, rajta kívül ezt

⁵⁶ Egyfajta fúvós hangszer neve.

⁵⁷ Általában a vendégeknek szánt, tejből és mézből álló felajánlás.

⁵⁸ Ind hossz mérték, amelynek a pontos méretéről megoszlanak a vélemények. Egyesek szerint 4–5, mások szerint körülbelül 9 mérföldnek felelhetett meg. (Monier MONIER-WILLIAMS: *A Sanskrit-English Dictionary*, Delhi, Nataraj Books, 2012 [1899], 858.).

az utat senki más nem képes megtenni. A te hős madaradnak ellenben ez csupán egy pillanat!

A tanács hallatán [a Krisnában rejlő] Visnu magához hívta a hátasát, aki nagy örömmel csatlakozott a küldetéshez.

A hősies [Garuda] jól ismerte a négy Védát és a hozzájuk kapcsolódó segédtudományokat. Karkötőket viselt, míg a bőre és a haja sötét színben ragyogott. Négy karral és négy agyarral rendelkezett. A testén viselte a srívatszát (śrīvatsa),⁵⁹ a szemei pedig mintha lótusok lettek volna. A bőre puha volt, a tollait pedig felborzolva hordta. Mind az ujjai, mind a körmei [szabályosan] egyformák voltak. A körömágyai szélét [keskeny] pír ékesítette. A hangja egyszerre volt mély és lágy. A térdéig lelógó karjai az izmoktól duzzadtak. Mind az ereje, mind az állkapcsa az oroszlánokat idézte. A fény pedig, ami a jövetelét kísérte, olyan volt, mintha ezer Nap ragyogott volna fel.

[Garuda érkezését követően] Krisna, akiben maga az összes élőlényt életető, a Teremtő kegyéből fakadóan mind a nyolc királyi erénnyel rendelkező és a minden-ség felett uralkodó istenség lakozott, Dváraká irányítását a Védákban és a hozzájuk kapcsolódó segédtudományokban jártas minisztereire bízta, majd felkészült az utazásra, miközben a dalnokok hangos éneke [folyamatosan] dicsérte.

Először Krisna szállt fel Garudára, őt Balarāma (Balarāma) követte, végül pedig az ellenségeket gyötrő Pradjumna csatlakozott hozzájuk. Amint így útnak indultak, az égből mindenhonnan a sziddháknak (*siddha*),⁶⁰ a csáranáknak (*cāraṇa*)⁶¹ és a nagybölcseknek a szózatai hangzottak fel:

– Győzd le Bánát! Pusztítsd el a csatában valamennyi csatlósával együtt! Veled senki sem veheti fel harcot! Ahogy a békében gazdagságot, úgy a harcban te mindig diadalt érsz el. Kétség sem férhet hozzá, hogy ez a démonkirály a társaival együtt fog elbukni a csatában!

Bár ezek a biztató szavak nem halkultak, Krisna végül elindult, hogy megküzd-hessen a démonnal.

Folytatása következik.

⁵⁹ Különleges személyek jellegzetes mellszőrzete, amely az ikonográfiában rendre stilizáltan jelenik meg.

⁶⁰ A mennyei lények egyik csoportja. (MANI: i. m. 716.)

⁶¹ Mennyei dalnokok. (MONIER-WILLIAMS: i. m. 393.)